

MISCEL·LÀNIA IN MEMORIAM
ALFONS SERRA-BALDÓ
(1909-1993)
EN EL CENTENARI
DEL SEU NAIXEMENT

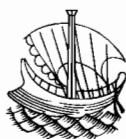
Lluna Llecha Llop
Lídia Anoll (eds.)

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2011

Aquest llibre es publica en el marc del projecte FFI2010-16491/FILO del Ministerio de Ciencia e Innovación, i del grup de Recerca Aula Màrius Torres de la Universitat de Lleida, grup emergent reconegut per la Generalitat de Catalunya (2009 SGR 423), i del projecte 2009 SGR 1487 «Els trobadors a la Península Ibèrica».

Càtedra *Màrius Torres*
d'Estudis sobre Patrimoni Literari Català

Amb el suport d'Editorial Barcino

**Editorial
Barcino**

Primera edició, setembre de 2011

© els autors, 2011

La propietat d'aquesta edició és de Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc, 92-98 - 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9883-414-7

Dipòsit legal: B. 23.610-2011

Imprès a Gràfiques 92, S.A. - Can Sucarrats, 91 - 08191 Rubí

PRESENTACIÓ

A la tardor del 2008, i com a resultat de les reunions prèvies celebrades al llarg d'aquell any, els professors Narcís Garolera, Jaime D. Parra, Jordi Cerdà, Lídia Anoll i Sergi Gascón, en coordinació amb Carles Duarte, director de l'Editorial Barcino i de la Fundació Lluís Carulla, constituïts com a Comissió Gestora, van sol·licitar la celebració pública del Centenari Alfons Serra-Baldó, que la Institució de les Lletres Catalanes i el seu director Oriol Izquierdo van proclamar el dia de l'aniversari del seu naixement, el 26 de juliol del 2009.

Albert Manent, el gener d'aquell any, havia publicat un article a *Serra d'Or* enunciant les personalitats que durant l'any celebraven el centenari del seu naixement entre les quals esmentava Serra-Baldó. El 12 de febrer, en un article a *La Vanguardia*, tornava a escriure en el mateix sentit.

De la proclamació d'aquella celebració pública —que per motius del calendari acadèmic ja havia estat precedida d'un acte celebrat a la UPF el 20 de maig de 2009— fins ara, ha passat més d'un any, durant el qual s'ha anat configurant la imatge que volíem que sorgís d'aquestes pàgines. En primer lloc, presentar la figura de Serra-Baldó inclosa dins de la mateixa realitat cultural i política catalana que tots coneixem: recordar, explicar la seva vida, la seva obra, el seu llegat i la seva recepció vigents encara avui. En segon lloc, tal com s'havia acordat en iniciar aquest Centenari, fer una comparació i actualització de l'homenatjat i de la ciència literària, mitjançant una selecció de textos que possessin de relleu l'estat científic i especialitzat dels temes que havien estat del seu interès. Tot això dins del marc històric i cronològic del segle xx i dins dels fets irreversibles que han configurat la història catalana i la societat actual.

En aquestes pàgines, doncs, s'ha volgut deixar constància dels actes públics celebrats arran d'aquest homenatge a diferents institucions: Universitat Pompeu Fabra, Ateneu Barcelonès i Universitat de Lleida. A les intervencions dels seus ponents, segueixen la d'aquells especialistes convidats a participar a la miscel·lània, els treballs dels quals il·lustren a bastament que la figura i l'obra de Serra-Baldó a Catalunya no desaparegué amb el seu exili, el 1939, ni amb la seva mort, ja a Barcelona, el 1993, sinó que ha romàs viva gràcies, sobretot, a

ELS SECRETS DE LA DECLAMACIÓ POÈTICA D'UN RAPSODE

Em presente davant vosaltres per la generositat i confiança que han tingut els organitzadors a l'hora de confeccionar aquest seminari entorn a «Mètrica i Elocució». Els vaig exposar la meua llarga experiència recitant i declamant, com un rapsode *amateur*, versos de collita pròpia i d'altri. De vegades amb acompanyament musical i, generalment, amb repertoris de música clàssica. Precisament, de tota aquesta experiència, he anat fent una sèrie de reflexions de la meua pròpia declamació, i, per fi, m'he atrevit a exposar-vos-la dins una mostra de poemes particulars i d'altres, de grans poetes, per tal de veure-hi d'una manera aplicada aquesta munió de reflexions de què us parlava.

En primer lloc, farem una reflexió introductòria: Realment ¿cal una complementarietat declamatòria davant un bon poema? I ¿si es tracta de poemes intimistes i lírics, o de caire metafísic? ¿No podríem extraure'n millor el suc amb una lectura particular en un lloc acollidor —tauleta de nit o despatx— i llegir-lo sols amb les llums de l'enteniment i de la nostra sensibilitat més recòndita? Potser sí o potser no. Dependrà en gran part del tipus de poesia amb què ens enfrontem i també de si el rapsode és capaç de remoure les nostres fibres més íntimes a base d'una declamació convincent, acompanyada o no d'un mínim de gestos o d'expressions mímiques. I, per descomptat, si es troba acompanyada d'una adient música clàssica, barroca o contemporània, millor que millor.

Personalment, opine que un mètode —lectura íntima o judici compartida— no ha d'excloure cap altre mètode. La veritat és que podem i devem fruit de totes dues maneres. Evidentment, hi haurà una poesia més sensible a una lectura més aviat íntima i n'hi haurà una altra de més oberta a ser compartida i fruita col·lectivament dins un auditori. En el primer cas, podríem esmentar un Rilke, un Machado o el primer Espriu, mentre que en el segon, podríem parlar de l'Espriu cívic, del Salvat de *La rosa als llavis* o de l'Estellés més descordat. Quant als meus versos, us haig de confessar que participen, així mateix, d'aquesta dicotomia o complementarietat, segons hom la considere.

Entrant en matèria, us diré que, en el meu cas, prenc la declamació talment com mana el diccionari, en la seua versió transitiva: «recitar marcant el sentit

FORMA I DICCIÓ

Agraïixo als organitzadors, Joan Ramon Veny i Jordi Malé, que m'hagin convidat a participar en aquest seminari sobre mètrica i elocució en homenatge a Alfons Serra-Baldó. Sempre és agradable de venir a Lleida, saludar els amics i, sobretot, poder parlar d'un tema que em fascina enormement. Dividiré la meva aportació en 10 punts.

PUNT 1

Com ja va dir Aristòtil, la versemblança és l'element més bàsic d'un text teatral. Però el text teatral és només una partitura que s'ha d'interpretar. Una mala interpretació pot destruir la versemblança del text, mentre que una bona interpretació no pot fer versemblant un text inversemblant. En música passa el mateix: una bona partitura queda destruïda per una mala interpretació, mentre que una bona interpretació no pot convertir en bona una partitura dolenta.

El símil musical ens pot ser molt útil, però hem de tenir en compte les diferències que presenta en relació a la partitura textual. Una partitura musical no permet tanta llibertat com la textual. Les pauses, per exemple, hi tenen un límit. El *tempo*, també. En l'execució d'un text teatral, en canvi, sobretot si és en vers, l'actor pot adoptar solucions molt diferents: pot decidir fer pauses a cada frontera de frase o fer-les a les fronteres de vers. Pot decidir allargar les vocals tòniques a les síl·labes no travades o travades per una consonant líquida o nasal; però també pot decidir no fer-ho. La seva dicció, si es tracta d'un bon actor, estarà sempre condicionada per la seva manera de concebre el personatge. Pot accelerar o alentir el *tempo* de la manera que s'adeqüi millor a aquesta concepció. I ho pot fer perquè la seva interpretació no està lligada a cap compàs. Justament perquè les partitures musicals són, per l'avantatge dels músics, molt més estrictes que les textuals, si la partitura no és correcta, no es pot interpretar. Per exemple: en un compàs del 4/4 hi caben només quatre notes negres i dues blanques. No hi ha partitures musicals que trenquin aquesta regla. I si n'hi hagues-

EL RESUM DE POÈTICA CATALANA, D'ALFONS SERRA-BALDÓ I ROSSEND LLATAS: A PROPÒSIT DE LA SINÈRESI¹

INTRODUCCIÓ

El 1931, justament un any abans de l'aparició del *Resum de poètica catalana* d'Alfons Serra-Baldó i Rossend Llatas, Joaquim Ruyra va publicar un llibre de poemes —un dels quatre que la seva autoexigència li va permetre de publicar—, amb el títol de *La cobla* (RUYRA 1931).² En el «Pròleg» del volum, després de reconèixer que de feia temps que escrivia poemes però que no els publicava perquè no estava segur del seu valor literari, i després de mirar de captar la benevolència del lector amb el tòpic que és per la insistència dels editors i dels amics que els dona a la llum, Ruyra (1931: 8-9) hi diu el següent:

Sempre he cregut que un escriptor ha d'ensenyar a parlar bé, a pensar bé i a ésser home de bé. Quan no pot realitzar alguna d'aquestes tres condicions, val més que desi la ploma. I el cert és que jo, enc que sorda, tenia la percepció de no ensenyar a pronunciar bé les paraules catalanes. Doncs, fos quina fos la valor d'aquests meus treballs [els poemes] en altres aspectes, valia més arreconar-los que no pas contribuir amb ells a la corrupció d'una llengua nobilíssima i estimada, ja prou i massa afligida de contaminacions. Que portessin la veu cantant del vers els que més en sabien.

El cas és que les empentes dels editors i dels amics no em deixaven un instant de repòs i que llurs veus falagueres, estimulants les meves naturals amors de pare de la criatura, arribaven quasi a enderrocar la meva honrada resolució. ¿Per què no cercar un expedient que dirimís el conflicte? ¿Per què no corregir els meus versos? Això calia; i vaig abocar-m'hi abraonadament, amb pressa barroera. ¿Quina era la bona prosòdia de les paraules? ¿Quines sinalefes es podien o no fer de bon jus? Jo prou en cercava les

1. Estudi elaborat en el marc del projecte HUM2007-64739 del Ministerio de Ciencia e Innovación, i del Grup de Recerca Aula Màrius Torres, grup emergent reconegut per la Generalitat de Catalunya (2009 SGR 423).

2. Abans havia publicat *El País del Pler. Poemet en cinch cants* (Barcelona, Il·lustració Catalana, 1906), *Non-non* (Barcelona, Iberia Musical, 1916) i *Fulles ventisses. Poesies de tots vents posades en català* (Palamós, Lloréns Castelló, 1919). Del darrer, del qual es va fer una edició de cent exemplars, el mateix Ruyra (1931: 11) pensava que «hauria valgut més [...] que no hagués vist la llum». Agraïxo al bon amic Jordi Cerdà Subirachs que em donés notícia d'aquest text de Ruyra, tan important, que jo desconeixia.

ÍNDIX

PRESENTACIÓ, per Montserrat Prat Serra	5
<i>Exilio i Huellas vacías</i> , per Jaime D. Parra	11
1. HOMENATGE A A. SERRA-BALDÓ. TOLOSA DE LLENGUA- DOC 12-17 DE SETEMBRE DE 1988	13
<i>Alfons Serra-Baldó</i> , per Ramon Aramon i Serra	15
<i>Serra-Baldó a la Universitat de Tolosa</i> , per Yves-René Fonquerne ..	19
<i>Regraciaments d'A Serra-Baldó</i>	21
2. ACTES REALITZATS DURANT EL CENTENARI ALFONS SERRA-BALDÓ, 2009-2010	23
UNIVERSITAT POMPEU FABRA (UPF), «DELS TROBADORS A LA POESIA ACTUAL»: HOMENATGE A L'ERUDIT ALFONS SERRA-BALDÓ, 20 maig 2009	25
<i>Presentació</i> , per Narcís Garolera	27
<i>Els trobadors, la política i el pensament</i> , per Vicenç Beltran	29
<i>Funció de la mètrica en el poema</i> , per Salvador Oliva	43
<i>Serra-Baldó en dos temps</i> , per August Rafanell	53
ATENEU BARCELONÈS, IN MEMORIAM ALFONS SERRA-BALDÓ (1909- 2009), 10 novembre 2009	61
<i>Presentació</i> , per Narcís Garolera	63
<i>Serra-Baldó i l'erudició d'entreguerres</i> , per Jordi Cerdà Subirachs ..	67
<i>Alfons Serra-Baldó i l'Editorial Barcino</i> , per Carles Duarte i Montserrat	77
<i>Serra-Baldó i la docència de la llengua catalana a l'exterior</i> , per Josep Bargalló	85

UNIVERSITAT DE LLEIDA (UdL), AULA MÀRIUS TORRES, MÈTRICA I ELOCUCIÓ: SEMINARI EN HOMENATGE A ALFONS SERRA-BALDÓ (1909-1993), 28 d' abril de 2010	91
<i>Els secrets de la declamació poètica d'un rapsode</i> , per Lluís Alpera	93
<i>Forma i dicció</i> , per Salvador Oliva	97
<i>El «Resum de poètica catalana», d'Alfons Serra-Baldó i Rossend Llatas: a propòsit de la sinèresi</i> , per Joan Ramon Veny-Mesquida	107
 3. ARTICLES IN MEMORIAM	 131
LLENGUA CATALANA	
<i>Algunes reflexions entorn dels «Estudis de Toponímia Catalana i l'Onomasticon Cataloniae» de Joan Coromines</i> , per Philip D. Rasico	133
<i>Refranyes meteorològics amb «serra» a partir de les dades de BADARE</i> , per José Enrique Gargallo	141
LLIBRES I BIBLIOTEQUES	
<i>L'ordre dels llibres i l'ordre de les lletres: la poesia catalana a les col·leccions de les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya</i> , per Jordi Llobet Domènech	153
<i>Testimoni d'un lector de «10 llibres catalans»: Dr. Manuel Mundó</i> , per Manuel Mundó i Montserrat Prat Serra	163
<i>10 llibres catalans</i> , per Joan Martori	165
<i>Notes sobre «10 llibres catalans»</i> , per Montserrat Prat Serra	171
MÉS SOBRE POÈTICA	
<i>Replantjant la matèria: Apunts per a una mètrica general</i> , per Jordi Parramón	183
<i>Poétique de la littérature</i> , per Alain Verjat	191
LITERATURA	
<i>Lloances dels trobadors al rei Jaume I</i> , per Isabel de Riquer Pernanyer	203
<i>Retrat de Jesucrist en les obres d'Eiximenis</i> , per Sergi Gascón Urís	217
<i>Unes cobles didàctiques del segle XV</i> , per Jaume Riera i Sans	235
<i>Evocacions i provocacions literàries (1909 - 2009)</i> , per Maria Àngela Cerdà i Surroca	243
<i>La òpera «Artús», de Sebastià Trullol i Plana y Amadeu Vives: la recuperació de un libreto perdido</i> , per Juan Miguel Zarandona	255

CULTURA CATALANA: REDREÇAMENT I NORMALITZACIÓ

<i>Un congrés de cultura catalana clandestí (1964)</i> , per Francesc Vall- verdú	283
<i>Records i anhels</i> , per Antoni M. Badia i Margarit	285
<i>Ser Europa</i> , per Carles Duarte	291